

ەڭ كوركەم جەر جانە دە ُبزىڭ شىنجاڭ

تيانشان الابىندا انار گۈلى جايقالا اشلىدى

”مەن قىزىل وتباسىندا ُستىم، قۇربان تۇلىمىنىڭ ۇرپاعى رەتىنىدە، ُسى جۇزىندىك ارەكەتىم ارقىلى پارتىيانى قىزۇ سۇيەتىن، وتاندى قىزۇ سۇيەتىن، جۇڭخۇا ۇلتى ۇلى شاڭىراعىن قىزۇ سۇ-يەتىن تاماشا وتباسى سالتىن ويداعىداي جالەستىرامىن، ويداعىداي اسقاقتانامىن ُارى ُوز ارەكەتىم ارقىلى ۇلتىستار نىنتىمىمىنىڭ ’لتىن تۇقىمىن‘ ُار ادامنىڭ كوڭىلىنىە سىڭىرەمىن“، ـ دەدى 7 ـ ايدىڭ 1 ـ كۇنى قۇربان تۇلىم ەسكەرتە-كىشى سارايبىندا قۇربان اتايدىڭ ۇرپاعى، ەسكەرتكىشى سارايدىڭ تۇسىندىرمەشە-سى رۇخىيام ُمانسايدى نەگىزگى تاقىرپە-تىق پارىتيا كۇنى قىيىلىنا قاتناىسۇغا كەلگەن پارىتيا مۇشەلەرىنە تۇسىندىرمە جاساعاندا نەبىرەنە تۇرىپ.

ۇلتتار نىنتىماعى كوڭىلگە ۇيالاپ، ارەكەتتە اىگىلەندى. قازىرگە دەيىن ”جۇڭخۇا بالالار مەيىر باغىستاىۋ قوعامى قۇربان تۇلىم ۇلتتار نىنتىماعى، ُوزارا كوھەكتەىسۇ ارناۋلى قورى“ 5700دەن استام ُار ۇلت بۇقاراسنا كوھەك قولىن سوزدى. ۇحاندا نىدەتكە قارىسى اتتانۇ-دىڭ ەڭ ماشاققاتى كەزىندە، نىدەتكە قارىسى اتتانۇ ُبرىنىشى شەيىنە جىلۇغا كۇرىش اتادى. ”جۇڭخۇا ۇلتى ۇلكەن شاڭىراقى، ۇلتتار ُبىر ُيۇلى جان، بىرگە تاماشا تۇرمىس كەىشۇۇدە. ُبىر وتپاسە-نىڭ ادامدارى ەتەنە سۇيسپەنىشلىكتە بولپى، اناردىڭ دانىندەي تىمىز ۇيسۇى كەرەك“، ـ دەدى رۇخىيام ُمانسايدى.

ۇلتتار نىنتىماعى ُار ۇلت خالىقنىڭ جان تامىرى، شىنجاڭنىڭ دامۇنىڭ، العا باسۇنىڭ نەگىزى. جاقىنداى جىلداردان بەرى شىنجاڭ پارتىيانىڭ ۇلت سايباساتىن جالىي بەتتىك دايەكتىلەندىرىپ، جۇڭخۇا ۇلتى ورتاق تۇلعا تانىمىن بەرىك ورناتتۇ-دى نەگىزگى جەلى ەتۇگە تىباندى بولپى، ۇلتتاردىڭ ۇلى نىنتىماعىن ۇزدىكە-سىز بەكەمدەدى.

سالقىجان يىمىن 10 نەشە جىلدى ُبىر كۇندەي وتكىزىپ ُوز ۇلاسىندا مەملەكتە تۇتىن شىعاردى؛ 8 ساعات ۇا-قىتتا، 1400 كىلومەتردى باسىپ ۇتىپ، ُار سالا، ُار كاسپىتەنىڭ ُوزارا بەيتانىسنى ادامدار سۇيسپەنىشلىك اتىمەن تىزىنە قوسا كۇش جالعاپ، حوتاندىق بىلەگى ۇزىلگەن بالانىڭ قايتادان جاڭغا ُومىر كەشۇىنە مۇمكىندىك جاسادى؛ كورۇ قۇاتتى بولدى.

(باسى 1- بەتتە)

كومۇنىستىك جاستار وداعىى اقسۇ قالالىق كومىتەتتى سىياقتى كوپتەنگەن تاراۋ دەن قويا جوسپارلاپ، اقسۇ قالا-سىنداى جاستار مەن ورەندەر جەكە – جەكە خاڭجۇۋ قالاسى، شاۋشلىك قالاسى، يۇيبياۋ قالاسى سىياقتى جەرلەرگە بارىپ ەسكۇرسىيالاپ، ۇسى – كۇيىس جاساۋ-عا ۇيىمداستىردى.

قايقپەن شىخۇ كولىن سەرۋەندەدى

شىلڭگىر جازداى خاڭجۇۋ، كول بەتى شىمىرلاپ جاتىر، كۇن شايداي اشىق. 7 – ايدىڭ 4 – كۇنى 6 – كەزەكتى خاڭجۇۋ – اقسۇ جاستار مەن ورەندەر ۇلتتار نىنتىماعى ”قول ۇستاسۇ“ جازعى لاگەرنىڭ باستالۇ سالتى خاڭجۇۋ جاستار مەن ورەندەر قىيىل ورتالىعىنىڭ بىنچياڭ بولىمىشە ورتالىغىندا وتكىزىلدى. وسى جەردە اقسۇ قالالىق 15 – ورتا مەكتەپتەن كەلگەن قۇۋشى يقىسانجان يىمىنجان ساحناعا شىعې ان ايتىپ، ُبىي بىلەدى، ”شىنچياڭ ان – ُبىي مەكەنى، مەن «شىنچياڭدىقتار» انى ارقىلى خاڭجۇۋ-داعى ساباقتاستاردىڭ ُبىز جونىدەگى تۇسىنىگن تەرەڭدەتۇدى ُۇمت ەتەمىن“، ـ دەدى يقىسانجان.

لاگەردىڭ باستالۇ سالتى اياقتاعانە-نان كەيىن ساباقتاستار قايقپەن لەي فىڭ مۇناراسى، كول ورتالىغىنداى سامالدىق سىياقتى كورنىسى تۇيىندەرىن سەرۋەندە-

قۇاتىنان ايرىلۇعا تاياعان قاشقارلىق بالا

ابدۇعانى مامۇت شىنچياڭغا كومەكتەسە-تىن شىپاگەرلەردىڭ كومەگىندە گۇاڭ-جوۋغا بارىپ ”جاسىل ارنادان“ يىگىلكە-تەنىپ، كوز ُمۇبىز قابىمىن كوشىرۇ وپە-راتسىياسىن جاساتتى؛ توسىن وقىبعا تاپ بولعان جىياڭسۇلق شوفەر جاۋ شۇيلەيگە كومەكتەسۇ ُۇشىن، مانسۇر پاتاز مەن مامەت نۇردۇن 4700 شاقىرىم جول باسىپ، 8 تاۋلىك وعان تەگىن اۋتونكو-لىك جۇرگىزۇشى بولدى؛ گۇاڭشىلىق جول باستاۋشى چاڭ جىيايىڭ قارامايلىدا سومەكىسىن جوعالىتىپ العاندا، ونى تاۋىپ العان وشىراخۇن قۇربان قاز – قالىپىندا قايتارىپ بەرىپ، ەكى ُيۇلى جان وسە-دان باسساپ تۇستىاي جاقىن ُوتتى… وسىنداي ”انار گۇلىدەي جاقىن قالمتىغان رەكەلى شاڭىراقتىڭ“ جاراىسەيدى كورد-نىستەرى شىنچياڭداى ُار ۇلت بۇقاراسە-نىڭ ُبىر ُيۇلى جانداي ەتەنە نىنتىماقتى دا بەرەكەلى بولغاندىمىنىڭ شىنايى كارتىنا-سى، سونمەن بىرگە ول تەك جۇڭخۇا ۇلتى ورتاق تۇلعا تانىمىن نەگىزگى جەلى ەتۇگە تىباندى بولپى، ۇلتتاردىڭ ۇلى نىنتىماعىن ۇزدىكىسىز بەكەمدەگەندە عانا، شىنچياڭنىڭ قوعامى ورنىقتى بولعان، ەكونومىكاسى دامىعان، خالىق تۇرمىسى جاقىىران، ُار ۇلت بۇقاراسى تىنىش ُومىر، شات – شادىمان تىرشلىك كەىشرگەن تاماشا جاعايدىڭ بولاتتىدە-مىن جاندى تۇردە دالدەلدەدى.

”شىنچياڭنىڭ باۋراۋ قۇاتى“ ۇزدىكىسىز اىگىلەندى

7 – ايدىڭ 4 – كۇنىتىن 8 – كۇنىنە دەيىن، 5 قۇرلىقتاعى 13 مەملەكەتنىڭ جۇڭگوداعى شەتەل ونەرکاسىپ – ساۋدا سالاسىنىڭ ۋاكىلدەر ۇيسىرمەسى شىنچياڭدا ەكىسكۇرسىيالادى.

”ەكىسكۇرسىيالاۋ ارقىلى ُبىز شىنچياڭ كاسپوپرىندارىنىڭ ومىرشەڭ-دىك كۇشى مەن ناقتى قۇاتىن كوردىك“. رەسەي نىنتىماق ساۋدا بانكەسى جازىنا سەرىكتەستىگىنىڭ ورنىبىاسار باسقالاسى سەرگەي شاروۋو ”شىنچياڭ ومىرشەڭ-دىك كۇش پەن ورايىعا تولى شۇرايلى جەر ەكەن“ دەپ ماداقتادى. ول شىنچياڭنىڭ شارۋاشلىق ساۋدا ورتاسە-نىڭ وتە تاتۇلىققا تولى ەكەندىگىن، ۇكە-مەتتىڭ كاسپوپرىندارعا بەلسەندىلىكپەن كومەكتەسىپ ارنا اشىپ، ۋايبىمان ارىلە-تىپ، قىيىنشىلىقتارىن شەشىپ وتىرعاندىعە-

نا نازار اۋداردى.

شىنچىن قالاسى خۇاڭچۆۋە خالىقارا-لىق جوبالاۋ شەكتى سەرىكتەستىگىنىڭ قۇرۇشىى، قوسپىشا باسقالاسى ماريو پافون مىڭ ەستىگەننەن ُبىر كورگەن ارتىق ەكەن دەپ تاڭداي قاسىپ، انا-عۇرلىم رەال جوسپار جاسادى، ”مەن جۇڭگو شىنچياڭمەن سەلبەستىكتى كۇ-شەيىتۇدى ايرىقشا كۇتەمىن، شىنچياڭدا بولىمىشە سەرىكتەستىك قۇرىپ، بىرگە يىگىلكىكە كەنەلۇدى جۇزەگە اسىرۇدى ُۇمت ەتەمىن“.

شىنچياڭنىڭ بولاشاعىنا زور ۇمىتە-پەن قاراعان ُمرى كاسپوپرىن، ُمرى توپىتاز جاپا – تارماعاي وسىندا ىرگە تەپتى – جۇڭگو مۇناي، جۇڭگو مۇناي جىميا، مەملەكەت ەلەكتر تورىن قامىتىغان 11 ورتالىق كاسپوپرىن ”14 – بەسىجىلدىق“ مەزگىلىندە شىنچياڭدا 38 نىسانعا قارجى قوستاتىن، جالىي قوستالاتىن قارجى سومە-سى 611 مىللىيارد 706 مىللىيون يۇان بولاتىن بولدى.

شىنچياڭنىڭ بولاشاعىنا زور ۇمىتە-پەن قاراعان يابۇلى تالقى مىنبەرىندەگى كاسپىكەرلەر زور قىزىغۇشلىق تانىستى – ولار قار – مۇز كاسپى سالاسى، جاڭا ما-تەريال، جاڭا ەنەرگىيا، ُمرى ساندى مالە-مەت، جاساندى زەردە سىياقتى بولاشاققا ۋاكىل ەتكەن كاسپى سالالارىن كوزدەپ، شىنچياڭنىڭ كاسپى سالاسىنىڭ تىيىن وز-كەرتىپ، دارجەسىن جوعارلاتۇونا قۇات ۇستەپ، ەكونومىكانىڭ، قوعامنىڭ جوعا-رى ساپىلى، دامۇينى ىلگەرىلەتتى.

شىنچياڭنىڭ بولاشاعىنا زور ۇمىتە-پەن قاراعان اكادەمىيەك، ماماندار بىرىنەن سوڭ ُبىرى كەلدى – شىنچياڭنىڭ جاڭخالىق اشۇعا دەم بەرۇنىنىڭ، جاسىل دامۇنىنىڭ ”تامىرىن ۇستاپ“، شارا كور-سەتىپ، اقىل – كەڭەس بەردى. جاڭا ُداۋىردىڭ كوكتەم سامالىندا، ”شىنچياڭنىڭ باۋراۋ قۇاتى“ ۇزدىكىسىز اىگىلەنىپ، تىپاناشنىڭ الابىندا ۋاقتىيەن جارىسقان، جەلگەن كوتەرىپ قۇلىشنا العا ىلگەرلىگەن جال – جال تولقىندار جوڭگىلدى.

”شىنچياڭداى 25 مىللىيوننان استام ُار ۇلت پەرزەنتتەرى باس شۇجىگە العىسى ايتىپ، پارىتيا ورتالىق كومىتەتتە-نىڭ قامقورلىغىنا العىسى ايتىپ، تىپتەي دە بوساڭسىپايتىن رۇخانى كۇيىمەن جانە العان بەتىنەن قايتىپتىن كۇرەسكەرلىك كۇيىمەن جىگەرلەنە تالىنىپ، وتانىنىڭ شىنچياڭنى ُتپە-تى دە تاماشا ەتىپ قۇردىپ شىعادى!

تاعى جۇزەدەسۇڭە ۋادەلەستى

ەكى جەردىڭ جاستارى مەن ورەنە-دەرى فۇتبول بىرلەسكەن دوستىق جا-رىسىن دا وتكىزدى. جاستارى شامالاس، اۋەستەرى ۇقساس، ُبىر رەتكى فۇتبول جارىسى ولاردىڭ اراسىن ُتپتەي دە جاقىندەتتى. ”مەن كوپتەگەن دوسپەن تانىستىم ُارى خاڭجۇۋ قالاسى ماييۇپچياۋ باستا-ۇش مەكتەبىندەگى شۇي جىڭيۇي ساپاقە-تاسپەن تاعى كەزدەسكەندە بىرگە فۇتبول تەبۇگە ۋادەلەشىپ قويدىم“، ـ دەدى اقسۇ قالالىق 4 – باستاۋىش مەكتەپتىڭ قۇۋشىسى رەفات ُمدىليار.

”بىز قۇلىشنا وقىپ، بولاشاقتا ُبىر داشۇەدە وقىپ، جاراى ما…“ قوش-تاساردا قادىريا خاڭجۇۋ شىفان داشۇەسىنە قاراستى يۇڭ باستاۋىش مەكتەبىنىڭ وقۇ-شىسى ۋاڭ يۇيتۇڭمەن ۋادەلەستى. ”كەلەر جىلى جازعى دەمالىستا سەن اكە – شەشەڭمەن بىرگە ُبىزىڭ داشۇەسىنە قاراستى يىنۇڭ باستاۋىش مەكتەبىنىڭ قۇۋشىسى گو سىيۇيدى ۇيىنە شاقىردى.

قىسقا عانا 7 كۇندە ەكى جەردىڭ جاستارى مەن ورەندەرى بىرگە ەكىسكۇرسىيالاپ، ساياحاتتاپ، امالياتتان وتكىزىپ، باستان كەشىرىپ، ُوزارا نە-پالداسىپ ۇسى – كۇيىس جاساپ، جۇ-رەكتەرىنە ۇلتتار نىنتىمىمىنىڭ تۇقىمىن سەپتى، ولار بولاشاقتاى جولدا بىرگە قۇلىشىنىپ، قول ۇستاسا العا ىلگەرلىكەۋگە ۋادەلەستى.

اكادەمىيەك، مامانداردىڭ نازارىنداى شىنچياڭ

انار بۇلت \ شىنچياڭ گازەتتە-نىڭ ُتىلىشىسى خان چىن – يان، ەرىكتى تىلشەر ليۇ مىڭشىن، چىن جاۋلىن 7 – ايدىڭ 13 – كۇنى قاشقاردان جا-بارلايدى. 7 – ايدىڭ 12 – كۇنى شىنچىن دارىندىلار زەرتتەشۇ – ۇيرەنۇ بازاسىنىڭ (قاشقار) قۇرىلۇ سالتى جانە شىنچىن – قاشقار دارىنە-دىلار زەرتتەشۇ – ۇيرەنۇ ورنىسىن قۇرۇ قىزمەتىن باستاۋ سالتى قاشقار-دا وتكىزىلدى. جۇڭگو يىنجەنەرىيا-لىق عىلمىدار اكادەمىياسىنىڭ، جۇڭگو عىلىم اكادەمىياسىنىڭ 9 اكادەمىيىگى دە، شىنچىن قالاسىنىڭ دارىندىلار زەرتتەشۇ – ۇيرەنۇ ورنىنىڭ ادسىتىنەن ۇيرەنىپ، دارىندىلاردىڭ مەملەكەت جاعايدىنا قاراي زەرتتەشۇ – ۇيرەنۇين ورىستەتتۇ، عىلمىي تالقى اۋسى – كۇ-يىسىن ازىرلەشۇ، كاسپوپرىنار مەن اقىلمانداردىڭ ُتۇيىلسۇى، جاڭخالىق اشۇ جەتىستىكتەرىن كورسەتتۇ سىياقتى جاقىتاردا ۇزدىكىسىز جاڭا ىلە-گەرلىشۇشلىككە جانە ونىمىدىلىككە قول جەتكىزۇ كەرەك.

”قاشقار ايماعى شىنچىن دارىنە-دىلار زەرتتەشۇ – ۇيرەنۇ بازاسى (قاشقار) قۇرىلۇى جانە شىنچىن – قاشقار دارىندىلار زەرتتەشۇ – ۇيرەنۇ ورنىن قۇرۇ قىز-مەتىنىڭ باستالۇى شىنچىن مەن قاشقار ەكى جەردە اۋسى – كۇيىس، سەلبەستىك جاساسۇدىڭ كوپىرىن ورناتادى، شىنچىننىڭ جوعارى دەڭ-گەيلى دارىندىلارى وسى تۇعمر ارتقە-لىى عىلمىي زەرتتەشۇ سەلبەستىگىن، تەحنىكالىق اقىل – كەڭەس بەرۇدى، جەتىستىكتەردى كادەگە جاراتۇدى ىلگەرلىەتىپ، قاشقار ايماعى كاسپى ورناتادى، شىنچىننىڭ جوعارى دەڭ-گەيلى دارىندىلارى وسى تۇعمر ارتقە-لىى عىلمىي زەرتتەشۇ سەلبەستىگىن، تەحنىكالىق اقىل – كەڭەس بەرۇدى، جەتۇدى جۇزەگە اسىرادى“، ـ دەدى قاشقار ايماقىتىق پارتكومنىڭ ورنىبىاسار شۇجىي، اكمىشلىك مەكە-مەسىنىڭ ُۋالىي ُانۋار تۇرسۇن.

ۋىيرمە فورماسىندا ُزۇۋ، قاقتاۋ، دالادا تاماق دىستەۋ سىياقتى دەمالاۋ، سەيىل – سەرۇەن تاسىلدەرىندە سا-ياحاتتايتىندىلاردىڭ سانى كورنەكتى ارتتى. كوتىوعاي اۋدانى كوتىوعاي قالاشىى تاراتى قىستامىنداى قارا جورعا قوناق ُيۇي خالىقتىق تۇسەل. جاناسىنىڭ قوجايىنى شالقار ُبىموللا بىلاي دەدى: ”جارتى ايدىڭ الدىندا ۇيگە الدىن الا تاپسىرسى بەرە باسە-تادى، خالىقتىق تۇسەلحاناعا ادام تولىپ كەتسە، كوپتەگەن ساياحاتشى كىيىز ۇيگە تاپسىرسى بەرەدى“.

كوتىوعاي اۋدانى تاعى دا گۇل تاما-شالاۋ مەرەكەسى، مۇزىكا ساۋىق كەشى سىياقتى قىيىمىلدار وتكىزىپ، ساياحاتشىلاردىڭ القاۋىنا بولەندى.

ُوز اۋتونوكلىگەن ساياحاتتاۋ ۇزدىكىسىز قىزدى. قاتىناس ساقشى تاراۋلارىنىڭ ساناعىنا قاراغاندا، مايتاۋ – كۇشار تاس جولى 7 – ايدىڭ 10 – كۇنى ساعات 18دەن 7 – ايدىڭ 11 – كۇنى ساعات 18گە دەيىن جوعارى ولەرلۇگە كوتەرىلىپ، نىلقى اۋدانە-نىڭ شۇبرماسىنا كىرگەن – شىققان اۋتونوكولىك 15 مىڭ 796عا جەتكەن، مۇنىڭ شىنىدە مايتاۋدان مايتاۋ – كۇشار تاسى جولى ارقىلى ىلە قازاق اۋتونومىيالى وىلىسىنا باراتىن سايا-حات اۋتوكولىگى 6197 بولپى، الدىنە-داعى كۇنمەن سالىستىرغاندا 93.56% ارتقان.

باقشا، سۇ سايران باقشاسى قا-تارلىلار قىزۇ قارىسى ۇلۇعا يە بولدى. قاعىلىق اۋدانىنىڭ زۇڭ-لاڭلىيچىۋان كورنىسى وڭىرىندە سىياحاتشىلار ليىڭچۇان يۇيىچى، شۇيلياندۇڭ سىياقتى كورنىسى تۇ-يىندەرەندە سۇرتەكە ُتۇسىپ، سا-يالادى. كورنىسى ُوڭىرىنىڭ جا-ۋاپتىسى ابلېمىت ماھەمتىياز بىلاي دەدى: ”دەمالسى كەزىندە ُبىز قىزمەت وتەشۇ، جەتەككشە-لىسك ەتۇ قىزمەتىن ويداعىداي دىستەپ، ساياحاتشىلارعا جايلى سا-يحات ورتاسىن ازىرلەرلۇگە قۇلىشىنە-دىق“.

شىنچىن دارىندىلار زەرتتەشۇ – ۇيرەنۇ بازاسى (قاشقار) قۇرىلدى